אשכול יוסף

מאוצרותיו של הרב **יוסף חי סימן טוב** שליט"א
מחבר סדרת הספרים **"אשכול יוסף"** עה"ת והמועדים
וספרי **"כרם יוסף"** על הש"ס

מחשבות ערשבות השרל"

"וַיְהִי בַּבֹּקֶר וְהִנֵּה־הִוא לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל־לָבָן מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי
הֲלֹא בְרָחֵל עָבַדְתִּי עִמָּךְ וְלָמָּה רִמִּיתָנִי" (כ"ט כ"ה)

מדוע יעקב הקפיד רק על לאה שהיא רמאית בת רמאי אבל על רחל שגילתה את הסימנים נשתבח בה ואדרבה אהבה בשביל כך?

איתא במדרש רבה (ע' סי' י"ט), כל אותו הלילה היה יעקב צווח לה רחל, והיתה לאה עונה לו, וכל הלילה היה סבור שהיא רחל, בבוקר והנה היא לאה, אמר לה: רמאית בת רמאי! כל הלילה קראתי רחל ואת ענית. אמרה לו: יש ספר שאפילו תשב"ר יודעים אותו, לא כך היה אביך צווח לך: עשיו ואתה ענית לו'. וכתב הכלי יקר (פסוק ג'), שתוספת אהבה שאהב יעקב ברחל נמשך מלאה בעבור שמסרה סימניה ללאה, ודבר זה חשב לה לצדקה על כן הוסיף בה אהבה.

וצ"ע שמצינו כאן שהקפיד יעקב על לבן ועל לאה וקרא אותם רמאים, וכתבו רבותינו בעלי התוספות בהדר זקנים שמתוך דברים הללו התחיל יעקב לשונאה (עי' ב"ב קכג.), ואילו על רחל שגילתה ללאה את הסימנים נשתבח ואדרבה לכן הוסיף לה אהבה על אהבתו כמ"ש הכלי יקר, וקשה שהדברים סותרים מיניה וביה, ומאחר והקפיד על לאה בדין היה לו להקפיד גם כן על רחל שהיא גרמה כל זה וגילתה את הסימנים ללאה, והיתה שותה באותו מעשה גופא. ואם תאמר שאין על רחל תביעה, בשביל שבצניעותה מסרה סמניה ללאה שלא תתבייש כדאי' בחז"ל, א"כ בהכרח אף לאה עשתה כדין, שאל"כ רחל מסייעת לעוברי עבירה, וכיו"ב הקשו בקובץ עיון הפרשה בפרשתן?

יישוב א' - רחל מסרה ללאה אות שמוותרת על השידוך עם יעקב

נראה ליישב בס"ד שרחל במעשה מופלא ונורא זה שגילתה ללאה את הסימנים, לא נתכוונה כלל שעי"ז תוכל לאה לרמות את יעקב שיסבור שהיא רחל כפי שסבורים ההמון, דאדרבה אין בזה שום טעם והבנה שהלא הוי מילתא דעבידא לאיגלויי ומה תועיל בזה, ועוד אף אם לא תתכלם לאה בכניסתה לאהל יעקב תתכלם ביציאתה מן האהל. אלא אדרבה במסירת הסימנים ללאה היה אות ליעקב שרחל מוותרת על זכותה במה שיעקב כבר נשתדך לה ונתחייב לישא אותה ואסור לו לישא אחרת במקומה, ואפילו להוסיף אשה על נשיו אינו רשאי אם המנהג ליטול בזה רשות מן האשה, כפי שנהוג עכשיו בכל העולם, מבלי קשר לחרם דרבינו גרשום, כמ"ש השו"ע להדיא בתחילת אבה"ע (סי' ו' סעיף ט' וע"ש סעיף י"ב). ואשר על כן רחל נתנה באותם סימנים אות הסכמה ליעקב ליקח את לאה לאשה במקומה. ואדרבה ואדרבה לכן מאז גדלה אהבתו של יעקב ברחל, מפני אותו מעשה אצילי ונשגב שהסכימה לוותר על השידוך עימו בשביל שלא תתכלם אחותה. ולפי"ז לא היה ליעקב תביעה על לאה במה שנכנסה לפניו במקום רחל, כי אפשר שלא היה הדבר תלוי בה, אלא עיקר תביעתו היה במה שכל הלילה לא גילתה לו שהיא לאה, וכל פעם שהיה אומר רחל היתה עונה כאילו היא רחל, ונתירא בזה משום בני תמורה, כמו שכתב במושב זקנים שמחשש זה יעקב כבש מעייניו כל אותו הלילה.

ויש להוסיף בזה מה שכתב בדרכי משה (פנה"ע סי' נ'), שבמרדכי יבמות (פרק המוכן סי' ק"מ), משמע שיש חרם הקהילות על מי שחוזר בשידוכין, ואין לו היתר אלא בהתרת הרבה אנשים, או שיפטרו זה את זה. וזה לשון המרדכי שם: הלכה רווחת שבחרם תקנת הקהילות אין צריך רק שיפטרו זה את זה בעדים כשרים מרצון נפשם, ומעשה ראיתי בפרי"ש שרבינו יחיאל והרב רבינו יצחק מקורבי"ל אספו כל חכמי העיר והשוו כולם שאפי' אם המשדך הרחיק נדוד שאין צריך להתרת חרם תקנת הקהילות [מאה אנשים כמו בהתרת חרם דר"ג], אלא כי אם שלושים בני אדם משלושה ארצות להתיר החרם שלא מרצונו. ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס פראג נסופו), נראה שר"ת תיקן חרם זה באגודת בני צרפת, והצריך שם מאה אנשים להתירו. וכתב בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ק סי' ס"מ) דבכל השידוכים שבעולם, מאז נגמר השידוך ונכתבו התנאים, ממילא יש חרם הקדמונים על העובר, אפילו אם לא נאמר בתנאים. ובשו"ת מהרש"ם (ח"ד סי' קנ"ג) כתב דחרם השידוכים שתיקנוהו ב"ד הגדול שבישראל ח"ו להקל והיינו דלא כיש חולקים שלא נתפשט ואינו נוהג בזה"ז.

ואיתא במסכת תענית (ת.), אמר רבי אמי בא וראה כמה גדולים בעלי אמנה מחולדה ובור, ומה המאמין בחולדה ובור כך, המאמין בהקב"ה על אחת כמה וכמה. וכתבו הראשונים (ע"פ רש"י תוספות וקוץ שיטה קמקמ"ז), שמעשה שהיה בבחור אחד שנתן אמונתו לריבה אחת שישאנה, שפעם אחת הלכה נערה במדבר והיתה צמאה ומצאה בור שהיה חבל תלוי בו וירדה לבור לשתות, וכשביקשה לעלות לא יכלה, והיתה בוכה וצועקת. בא אדם שהיה הולך בדרך ושמע קול בבור וראה לנערה

בבור, אמר לה התינשאי לי אם אעלך מן הבור? אמרה לו: כן! כשהעלה אותה מן הבור, אמרה לו: אם רצונך שאתקדש לך ע"י קידושין כדת משה וישראל בפני אבי ואמי מוטב, ואם לאו הריני נקייה מאלתך. אמרו זה לזה מי יהיה עד בינינו שלא יעשה אחד לחבירו נבלה, באותה שעה עברה חולדה על פי הבור, ענו ואמרו: חולה ובור יהיו עדים, הלכה היא לעיר של אביה, והיו בני אדם מבקשים להינשא לה והיתה עושה עצמה חולה ולא נישאה. והוא הלך לעירו ונשא אשה, נולד לו בן ונפל לבור, נולד לו בן אחר ואכלתו חולדה, אמרה לו אשתו: ודאי אם היו מתים כדרך בני אדם לא הייתי חושבת, אבל אלו מתים מיתה משונה, הגיד לה כל המאורע, אמרה לו א"כ חזור ולך אצל חלקך שנתן לך הקב"ה, כתב לה גט והלך לעירה ומיד נתרפאה ונשאה. וראה המעשה באורך בערוך (ערך חלל).

יישוב ב' - לרחל לא היה שום נגיעה בדבר אלא להיפך

שמא ע"ל שאע"פ שרחל ג"כ היתה שותפה כביכול לאותו מעשה רמאות שנכנסה לאה במקומה, מ"מ על רחל לא היה שייך לבוא בתביעה כיון שלא היה לא שום נגיעה בדבר, אלא אדרבה כל כוונתה היתה רק כדי שלא תכלם אחותה, משא"כ לאה שאע"פ שעשתה כן בציווי אביה, מכל מקום כיון שהיה לה נגיעה בדבר היה ליעקב עליה תביעה, ויש לומר שיעקב סבר כאבא שאול ביבמות (נב:), שהמייבם לשם נוי או לשם ממון הרי הוא כאילו פוגע בערוה, והולד קרוב להיות ממזר. ואילו לאה סברה שאפילו אם כוונתו לנוי וכדומה מותר ומצוה. וידוע מה שכתב החתם סופר (שו"ת כ"מ), שהמחבר ספר 'ומערב' במחשבתו לגדל שמו מקיים בעצמו נגד שמא עבד שמא, לבד זה שלדעתו עובר על דברים שבע"פ אי אתה רשאי לכותבם, עיין מה שהארכתי בזה בחיבורי "טבעת יוסף" חופה וקידושין (פ"ב ס"ד ופסעיה).

והנה איתא במסכת סוטה (יג.), בא וראה כמה חביבות מצוות על משה רבינו, שכל ישראל כולן נתעסקו בביזה והוא נתעסק במצוות שנא' (משלי י') "חכם לב יקח מצות", והקשו המפרשים מה גדולתו של משה רבינו שהתעסק בעצמות יוסף ולא בביזה והלא גם הביזה היתה מצוה שנצטוו עליה בפירוש ובאזהרה כפולה שישאלו מהמצרים כלי כסף וכלי זהב? והבאתי ליישב בס"ד בחיבורי "אשכול יוסף" עה"ת (ח"ב בשלח מערכה ג'), שיש חילוק בין העוסק במצוה שיש לו ממנה רווח והנאת הגוף, למצוה שאין לו ממנה הנאת הגוף ושום נגיעה. וכתב בספר נועם אלימלך (וארא), שכל מצוה צריך לקיימה בלא שום פניה, ותהיה כוונתו לשם שמים לבד, ולא להנאת עצמו כלל, ומטעם זה לא שמעו ישראל למשה בבואו לבשרם בשורת הגאולה, שצדיקים היו ועיקר צערם בגלותם היה על גלות השכינה ולא על צרת עצמם שהיו בקושי השעבוד, לפיכך לא הטו אזנם לשמוע למשה שנא' "ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה", שלא יבוא להם תענוג להנאת עצמם להיגאל מצרת השעבוד שלא לשם שמים. ועיין עוד בחיבורי אשכול יוסף (שם ויפן מערכת ד'), מה שכתבתי בעניין זה בטעם שנענשה רחל שמתה בדרך לפי שגנבה את התרפים, כמ"ש בזוה"ק (שם דף קסד:), דמ"מ אע"פ שהיתה כוונתה לשם שמים להפריש את אביה מעבודה זרה, מכל מקום שיתפה גם כוונה להצלת עצמה, שלא יוכל אביה לידע מוצאם ומבואם ולהשיגם.

יישוב ג' - כבר הודיעתו שאביה ירמהו ולא יוכל לו

עי"ל בס"ד שמצד רחל לא יחשב הדבר כלל לרמאות, כיון שכבר הודיעתו שאביה ירמהו ויתן לו את לאה במקומה, וכמ"ש בגמ' (ב"ב קכג.), דכתיב "ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וכי בן רבקה הוא", והלא בן אחות אביה הוא! אלא אמר לה: תינשאי לי? אמרה לו: כן, מיהו אבא רמאי הוא ולא תוכל לו. אמר לה: מהו רמאותו? אמרה לו: יש לי אחות גדולה ממני ולא ישיאני לפניה, אמר לה: אחיו אני ברמאות. ואז מסר לה את הסימנים. ורק בשעה שהעלו את לאה, אמרה עכשיו אחותי תתכלם, ומסרה לה את הסימנים. ויש להוסיף שבזה נתכוונה רחל לומר ליעקב, שכיון שאביה בודאי ירמהו, תהיה מוכרחת לגלות ללאה את הסימנים שלא תתכלם, שהרי מוטב לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים (ב"מ נט.), ונמצא שאין על רחל שום תביעה.

יישוב ד' - רחל הששה מהקדמת הצעירה לפני הבכירה

עי"ל בס"ד שעל לאה לא שייך כלל לבוא בטענה ועל אחת כמה וכמה לקוראה רמאית, דשאני לבן שעשה הכל ברמאות ולא נתכוון כלל לשם מצוה, וכן על לאה היה תביעה מדוע לא גילתה כל הלילה שהיא לאה, משא"כ רחל כיון שהיתה צדקת יכולה לטעון קים לי כדעת הפוסקים שאין להשיא הצעירה קודם הבכירה ולכן בדין מסרתי הסימנים לאחותי שהיא קודמת, וכמו שכתב רשב"ם ב"ב קכ. גבי בנות צלופחד שמנאן הכתוב דרך גדולתן וגדילתן ולידתן כי מסתבר שכך נולדו דכתיב "לא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה", וכן פירש בזה מה שאמרו במסיבה הלך אחר הזקנה, דהיינו במשתה של נישואין. וכן משמע קצת בב"ח ובש"ך (יו"ד סי"ס רמ"ד) בדעת הטור והשו"ע שם שיש להקדים לנישואי הגדול בשנים אע"פ שהקטן גדול בחכמה. והתוספות בקידושין (נב.), כתבו, מעשה בא לפני ר"ת בבנו של הר"ר אושעיא הלוי שקידש בת עשיר אחד ואמר בתך מקודשת לי סתמא ולא פירש פלונית בתך, ומתחילה אמר ר"ת שהגדולה מקודשת משום לא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה, אך אח"כ חזר בו, ע"ש. ומ"מ נראה שלא חזר בו מעיקר הדין שאין ראוי לישא הצעירה קודם הבכירה, אלא דמשום חומרת אשת איש חזר בו, א"נ שמא לא חשיב לאינשי איסורא, וראה מה שהאריך בזה ידי"נ בן אחותי הגאון רבי שלומי דוד שליט"א בספרו הנפלא הצעירה לפני הבכירה (עמ' ז והלאה), שכ"כ הט"ז (סי' כ"ח סק"ו), ובשו"ת הרי בשמים (ממשפחה כרך ד' סי' נ"ו), ובשו"ת מהרשד"ם (חו"מ סי' ש"ו), ובשו"ת אפרקסתא דעניא (משפ"ג ס"ג רס"ו ס"ד חו"מ ש"ו), ועוד. והביא עוד מדרשת התה"ד בספר לקט יושר (הלכות ימי הספירה אות ג'): לבן אע"פ שהיה רשע מ"מ אמר ליעקב לא יעשה כן במקומינו לתת הצעירה לפני הבכירה, ויעקב לא השיב לו תשובה אלא על כרחך הדין עם לבן, עכ"ל. וראה שם בספר הצעירה לפני הבכירה שעמד לבאר בטעם ושורש האיסור, אם הוא מדיני קדימה, או משום חיוב כבוד הגדול וזהירות שלא לבישו, או כדי שלא להטיל קנאה ביניהם, ולפענ"ד יש ליתן עוד טעם ע"פ מ"ש בשו"ע באבה"ע (סי' ס' סעיף י"ג) שאשה לא תשב בלא איש מפני החשד, וחששה התורה שע"י שמקדים הקטנה מגדיל החשד ח"ו.

אולם יעקב אבינו ע"ה סבר כדעת הפוסקים שאין איסור בדבר כלל, ויש שכתבו שכן דעת רבינו מנחם מיוני בתוספות קידושין הנ"ל שחלק על ר"ת, ע"ש. וכן נראה בשו"ת חת"ס (ח"ז סי' כ"ג), שסובר שאין למדין כן מהפסוק לדינא שלא ליתן הצעירה לפני הבכירה. ובספר הצעירה לפני הבכירה הביא מהגר"מ פינשטין שכל האיסור דוקא לאחר שנתארסו ועומדים להינשא. והביא עוד משו"ת מהר"י מינץ (סי' נ' ס"ק י"ב) שהמהר"י חגיז התמרמר שלומדים מלבן הרשע, ועדיף טפי ללמוד מיעקב. ולפענ"ד יש ליישב דאה"נ החיוב בזה הוא רק על אבי הבנות שישתדל להשיא בתו הבכירה קודם, אבל הבנות עצמם זכותם לקבל קידושין מתי שירצו, וממילא על יעקב אין שום תביעה, ומ"מ רחל היתה דואגת שלא יהיה לאביה סרך איסור, וכמו שמצינו שרצתה להפרישו מאיסור עבודה זרה שנטלה ממנו את התרפים, שו"ר מ"ש בזה שם בפ"ה, ע"ש ודו"ק. עי"ל שיעקב ורחל נחלקו אם בתאומות יש לחוש בדבר, עפמ"ש בספר הצעירה לפני הבכירה ליישב דמה"ט יעקב ביקש לישא את רחל קודם לאה, והביא מנחל קדומים (ויפן ט'), שרחל ולאה היו תאומות, וכן איתא במדרש (ב"ר ל"ה י"ט). ועי"ל שנחלקו אם דין זה נאמר באחיות משני אמהות דבחזקוני (כ"ע כ"ט) שלאה ורחל משתי נשים היו, וכ"כ בשו"ת הרדב"ז (סי' תרל"ו).

"וַיֶּאֱהַב יַעֲקֹב אֶת רָחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבָדְךָ שֶׁבַע שָׁנִים בְּרָחֵל בִּתְךָ הַקְּטַנָּה" (כ"ט י"ח)

למה יעקב אבינו נשא אשה רק בגיל 84?

הנה מבואר בגמרא (מגילה יז.) וכן איתא במדרש רבה בפרשתן (פרק ס"ח פיסקא ח), בן ס"ג שנים היה יעקב אבינו בעת שנטל את הברכות, עשה עוד י"ד שנה שנטמן בבית עבר, עשה עוד שבעה שנים שעבד ברחל, נמצא נשא אשה בן פ"ד שנים ועשיו בן ארבעים שנה. וקשה הלא האבות קיימו את כל התורה כולה, ואפילו עירובי תבשילין (יומא כח:), והרי שנינו באבות בן י"ח לחופה, ומדוע נשתהה יעקב כל כך, והרי יש חיוב מצות פריה ורביה, ואפילו לבני נח הרי מצווים על מצות שבת, ליישב את העולם, כמו שכתבו התוס' בכמה מקומות (גיטין מז ע"ב, ועוד), ולדעת השאילתות (פיסקא קס"ה) אפילו בן נח מצווה על פריה ורביה, והלא יצחק נשא אשה בהיותו בגיל ארבעים (בראשית כ"ה כ), וגבי אברהם י"א שכבר בגיל 15 נשא אשה (מכן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל בספרו למכסה עמיק פרשת נח), ויש אומרים שנשא קצת יותר מאוחר (רשמ בתריכות בספר סדרי פרשיות נח), וביותר קשה דאברהם ויצחק היו מתחילה עקרים ולא השתהו כמו יעקב שלא היה עקר, וא"כ צ"ב מדוע יעקב אבינו השתהה כל כך ונשא אשה רק בהיותו בגיל פ"ד?

והנה בשאלה זו דנו חו"ר בהמ"ד לדיינות "ברכת אברהם" והגאון רבי יוסי מלכה שליט"א שנתקשה בשאלה זו, הציעה לפני הגאון רבי דוד חיים כהן שליט"א שהשיבו, כי היה ליעקב אבינו דין בן עזאי, כמבואר בגמרא ביבמות (סג:), תניא בן עזאי אומר כל שאינו עוסק בפריה ורביה כאילו שופך דמים וממעט את הדמות, אמרו לו אתה נאה דורש ואין נאה מקיים, אמר להם מה אעשה ונפשי חשקה בתורה, ומתוך זה פסקו הפוסקים והשו"ע (אבן העזר סי' א' ס"ד) שכל מי שחשקה נפשו בתורה תמיד ונדבק בה כל ימיו כבן עזאי ולא נשא אשה אין בידו עוון, בתנאי שלא יהיה יצרו מתגבר עליו.

והנה מי לנו כיעקב אבינו שהעידה עליו התורה "ויעקב איש תם יושב אהלים", וביאר המשגיח רבי יחזקאל מיר זצ"ל שהכתוב לא בא לספר על יעקב, אלא ליתן הגדרה, שהמהות של יעקב אבינו היתה יושב אהלים, שגם בהיותו מחוץ לבהמ"ד בלכתו ושובו בכל מקום היה בו את ההגדרה של יושב אהלים, שכולו היה שקיעות בתורה, כמו שדרשו חז"ל במדרש רבה (ס"ח י"ח) עה"פ (כ"ח י"ח) "וישכב במקום ההוא", רבי יהודה אמר כאן שכב אבל כל י"ד שנה שהיה טמון בבית שם ועבר לא שכב, שהיה יושב ועוסק בתורה, ורבי נחמיה אמר כאן שכב אבל כל אותם עשרים שנה שעמד בביתו של לבן לא שכב, והיה אומר את כל ספר תהלים. והקשה הגאון רבי ברוך דוב פובזרסקי שליט"א שהרי רש"י כותב עה"פ "יושב אהלים" אהלו של שם ואהלו של עבר, ולפי"ז מבואר שהפסוק לא בא ליתן הגדרה שיעקב היה במהותו יושב אהלים, אלא סיפור דברים שלמד באהלו של שם ועבר. ונראה לפענ"ד לתרץ בס"ד דאדרבה ואדרבה המהות של איש תם יושב אהלים לא יתכן להיות למי שאינו לומד בישיבה, ולכן בא רש"י לבאר שכיון שהיה יעקב אבינו טמון בישיבה של שם ובישיבה של עבר, ממילא זו הסיבה להגדרה שזכה לה יעקב לאיש תם יושב אהלים, ובחינה זו היתה כבחינה של מי שתורתו אומנותו שפטור אפילו מתפילה, וכמ"ש בגמרא (פסחים יח.) שת"ח שתורתם אומנותם שעוסקין בתורה מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפילה, ואמר רבי יוחנן, כגון רשב"י וחבירו שתורתן אומנותן אינן מפסיקים לתפילה. וא"כ על אחת כמה וכמה יעקב אבינו היה לו דין של תורתו אומנותו, ולכן התעכב מלישא אשה.

ואל תשיבני ממה שמצינו שהיה יעקב אבינו מתפלל וכדו', שכבר כתב רבינו הבית יוסף (או"ח סי' ל"ח), שאפילו רשב"י וחבירו שתורתם אומנותם, אם רצו להפסיק לקיום המצוות מפסיקים ומברכים עליהם, ודלא כהמג"א (סי' ק"ו סק"ד), וראה מה שכתבתי בזה בחיבורי המערה (פיסקו ע"ז). והנה מ"ש השו"ע שפטור בן עזאי הוי בתנאי שאין חשש הרהור אשה, הדברים עולים בקנה אחד עם מ"ש רבותינו ז"ל במדרש רבה (ויקי סי' ק') "ראובן בכורי אתה" אתה הוא בכורי, אתה דומה לי, אני עשיתי פ' שנה, אפילו טיפת קרי לא ראיתי, "כוחי וראשית אוני" אתה היית טיפה ראשונה שלי. וכן פירש רש"י (עה"ת שם פרק מ"ט), וז"ל: "וראשית אוני" היא טיפה ראשונה שלו, שלא ראה קרי מימיו.

אלא שהגאון רבי דוד חיים כהן שליט"א הדר תבריה לגזיזי והקשה על פירושו, דפטור בן עזאי מלישא אשה הוי משום שאפשר לעולם שיתקיים ע"י אחרים, וכדמשמע ביבמות (סג:): בן עזאי אומר כל שאינו עוסק בפריה ורביה כאילו שופך דמים וממעט הדמות, שנא' "ואתם פרו ורבו", אמרו לו לבן עזאי: יש נאה דורש ונאה מקיים, נאה מקיים ואין נאה דורש, ואתה נאה דורש ואין נאה מקיים! אמר להן בן עזאי: ומה אעשה, שנפשי חשקה בתורה, אפשר לעולם שיתקיים על ידי אחרים. וא"כ כיון שכל זרע בית ישראל נשען על יעקב אבינו, והיה מעותד להקים את בית ישראל, ממילא לא שייך בו הפטור של בן עזאי?

ולפענ"ד נראה ליישב בס"ד, דהנה לא מבעיא דעדיין היה שייך ליעקב אבינו פטור של עוסק במצוה פטור מן המצוה, וכמבואר בגמרא קידושין (כט:), ת"ר ללמוד תורה ולישא אשה, ילמוד תורה ואחר כך ישא אשה, ואם אי אפשר לו בלא אשה ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה, אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה נושא אשה ואחר כך לומד תורה, ורבי יוחנן אמר ריחיים בצווארו ויעסוק בתורה, ומבארת הגמ' שאינן חולקים אלא חכם אחד הורה לבני בבל וחכם אחד הורה לבני ארץ ישראל, והדבר תלוי ביכולת של כל אחד, אם יכול לישא אשה ולשקוע בתורה בלא טרדת מזונות, ע"ש ברש"י ותוספות. ומבואר שכו"ע מודים שאם אי אפשר לו ללמוד תורה אם ישא אשה, ילמוד תחילה ואחר כך ישא אשה, וכ"כ הרא"ש (פיסקו מ"ג) והטור (אבן העזר סי' ו'), וכן פסק הרמב"ם (ע"ו מהל' אישות פ"ג): "ואם עוסק בתורה וטרוד בה ומתיירא לישא אשה כדי שלא יטרח במזונות ויתבטל מן התורה מותר להתאחר, שהעוסק במצוה פטור מן המצוה וכל שכן בתלמוד תורה", ומבואר שהיתר זה הוא לכתחילה ולא בדיעבד, וכן נפסק בשו"ע (סי' ס' ס"ג) וז"ל, "מיהו אם עוסק בתורה וטרוד בה, ומתיירא לישא אשה כדי שלא יטרח במזונו ויתבטל מן התורה, מותר להתאחר". וראה עוד בחי' חת"ס בפרשתן שהיה ליעקב אבינו דין תורתו אומנותו ולכן מתחילה לא הפסיק לתפילה, ע"ש מ"ש בזה.

אלא נראה עוד, שהיה ליעקב אבינו אפילו פטור בן עזאי, ומה שהקשה, שכל ההיתר דוקא כשהעולם יכול להתקיים ע"י אחרים, נראה ליישב שגם אז יכול היה העולם להתקיים ע"י גרים שיסתפחו אל נחלת ה'.

"ויאהב יעקב את רחל ויאמר אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה" (כ"ט י"ח).

קשה איך נשתעבד יעקב ללבן לשבע שנים והרי אסור להשכיר עצמו יותר משלוש שנים?

פסק הרמ"א (חו"מ הלכות שכירות פועלים סי' ש"ל ס"ג סעיף ג') בשם המרדכי (בהגהותיו פרק המומנין) על פי הגמרא בב"מ (י.) שיכול פועל לחזור בו באמצע היום מפני שאמרה תורה "כי לי בני ישראל עבדים" (ויקרא כ"ה, נ"ה) ולא עבדים לעבדים, שלכך אסור לפועל אפילו מלמד או סופר להשכיר עצמו להיות בבית בעל הבית בקבע שלוש שנים (להסמ"ע סעיף שלוש בלווקא מסור, ולדעת הש"ך ס"ק י"ז רק יותר משלוש מסור). וכן כתב האבן עזרא (דניאל ט"ו י"ח) וזה לשונו: מצאנו כתוב "שלוש שנים כימי שכיר" (ישעיה ט"ו י"ד) וזו ראיה כי אין רשות לאדם שישכיר עצמו יותר משלוש שנים גם כן לשוכר אותו הנותן שכרו. ומעתה קשה היאך נשתעבד יעקב ללבן למשך שבע שנים, והלא האבות קיימו את כל התורה כולה, ואסור להשכיר עצמו לשלוש שנים, ויש להוסיף שדין זה הוא דבר הנראה מסברא, שלא ישעבד אדם עצמו מלבד להשי"ת, לפיכך גם קודם מתן תורה היה ראוי שלא ישעבד עצמו יותר משלוש שנים, וכל שכן לשבע שנים, אם כן היאך נשתעבד יעקב ללבן בעד שבע שנים?

יישוב א'

הנה **מדברי התוספות** במסכת בבא מציעא (י. ד"ה מי לי) נראה שיכול להשכיר עצמו גם יותר משלוש שנים. ואולם גם **לדברי המרדכי והרמ"א** שסוברים שאסור לאדם להשכיר עצמו לשלוש שנים, נראה שגבי יעקב אבינו ע"ה יודו שהיה מותר לו, לפי שלא נתחייב בשכירות לשבע שנים, אלא רק עבד מעצמו, ובידו היה להפסיק השעיבוד והעבודה בכל עת. כלומר שיעקב אמר ללבן, אם אני יעבוד שבע שנים תן לי את רחל, אבל לא היה על יעקב שום חיוב לעובדו, וממילא לא היה חשש איסור משכיר עצמו כלל.

יישוב ב'

בשו"ת חוות יאיר (סי' ק"מ) נשאל גבי חזן שנתקשר עם הקהל בתקיעת כף לשש שנים, והחזן רוצה לחזור בו, וסברתו שאין תקיעת הכף חלה לפי שנשבע לעבור על המצוה, כי אסור לאדם להשכיר עצמו יותר משלוש שנים. והעלה דדוקא פועל אסור, דהוא עבד לאדם לפעולתו והוי עבד לעבדים. ולפי יסוד דברי החוות יאיר שלדבר מצוה מותר לאדם להשכיר עצמו אפילו ליותר משלוש שנים שאז לא נחשב עבד לעבדים, לפי שמשעבד עצמו לעבודת השי"ת, יש לומר דשאני יעקב ששעיבד עצמו בשביל לישא אשה, שמצוה גדולה היא. ועוד שהרי עשה כל זה כדי להקים י"ב השבטים, כמו שאמרו במדרש (ב"ר פ"ע) שאמר יעקב "הבה את אשתי כי מלאו ימי ואבואה אליה", ואמר כן לפי שאמר לו הקב"ה שהוא מעמיד י"ב שבטים, אמר יעקב הרי אני כבן שמונים וארבע שנים, ואם אין אני מעמידם עכשיו אימתי אני מעמידם.

וראה בזה כעשרה תירוצים בספר "אשכול יוסף" עה"ת

להאזנה לשיעורי המחבר:
073-371-80-53

שאלה:

מתי לא ניתן לקדש אשה בכסף ואפילו בכל כסף וזהב שבעולם אלא רק בשטר?

תשובה:

בזמן רבותינו הראשונים עשו תקנה כדי שלא יבוא כל אחד ליתן טבעת או כסף לנערות ויקדשם בספק או ודאי, לכן נהגו שהיתה נודרת הנאה מכל מה שיתנו לה שלא בפני אביה וכדומה, וממילא אם יבוא שוטה ורשע כזה או אחר ויתן לבחורה כסף וטבעת שלא ברשות הוריה לא יחולו קידושין, כיון שמה שקיבלה אסור עליה בהנאה וממילא אינה מקודשת. וכתב הרמ"א שלפי זה אם מכל מקום תקבל קידושי שטר תהיה מקודשת, שהרי אפילו אין השטר שוה פרוטה או אפילו אסור בהנאה, הרי זו מקודשת.

מקורות:

כתב הרמ"א (סי' כ"ח סעיף כ"א), בשם תשובת הרשב"א (סי' תר"ב, ותר"ג), אשה שנדדה הנאה מאדם אחד או מכל מה שיתנו לה שלא בפני פלוני ופלוני, ועבר אחד וקדשה, אינה מקודשת, דהוי כאילו קדשה באיסורי הנאה. ודוקא שקדשה בתורת כסף, אבל אם קדשה בשטר, הוי קידושין. אולם הח"מ (ס"ק מ"א) והנושאי כלים, העירו שהמעיין בגוף תשובת הרשב"א (בסי' תר"ג) יראה שאף שבתחילת דבריו כתב שמקודשת דמדמה לגט שמקודשת באיסורי הנאה, מ"מ בסוף דבריו מסיק ע"פ הירושלמי שאף בגט יש לחלק בין איסור הנאה מד"ת לאיסור הנאה מדרבנן, שרק באיסורי הנאה דרבנן מגורשת אבל לא באיסורי הנאה דאורייתא, ואף דאפשר דגמ' דידן חולק על הירושלמי בגט וסובר דבכל גוונא מגורשת, שהרי בגמרא שלנו אמרו המגרש אשה בשטר איסורי הנאה מגורשת ולא חילקו בין דאורייתא לדרבנן, מ"מ בקידושין לא מצינו שהבבלי חולק, ולכן יש מקום לומר שרק בשטר איסורי הנאה דרבנן מקודשת, אבל לא בשטר איסורי הנאה דאורייתא. והב"ש כתב מה"ט דלכן תפסו קידושין רק לחומרא. ובאבני מילואים שם כתב כיון שלמקדש אין הדבר אסור בהנאה הרי זו מקודשת, שצריך רק נתינה לידה, וכיון ששוה למקדש יש כאן נתינה אע"פ שלה אסור בהנאה, ע"ש. ורבינו הגר"א כתב שם, דהעיקר כמו שכתב הרמ"א, ולק"מ ממה שמפורש ברשב"א להיפך, דאה"נ הרמ"א חולק על הרשב"א, ופסק כפי שמשמע בבלי שבכל גוונא מקודשת.

שאלה:

באיזה אופן לא ניתן לקדש אשה בשטר אלא אם כן השטר לא שוה כלום, אבל אם השטר שוה פרוטה ויותר אינה מקודשת?

תשובה:

כגון שהעדים נשלחו לקדשה ומעידים שנתנו לה את השטר לשם קידושין, והאשה מכחישה אותם וטוענת שלא קיבלה מידם. מעתה, אם השטר שוה כסף הרי העדים נוגעים בעדותן, שאילו לא יעידו שנתנו לאשה, יצטרכו לשלמו או לישבע שנתנו לה, ולכן פסולים הם להעיד על הקידושין ואינה מקודשת. אבל כעת שהשטר לא שוה פרוטה, כיון שאין בו שוויות ממון אינם נוגעים בעדותן, ומקודשת.

מקורות:

ד"מ ושו"ע אבה"ע סימן ל"ה בשם ה"ה.

שאלה:

איזו מידה רעה אם היא תתבטל מהעולם, לא היה שום מזיק בעולם כלל, יתבטלו כל כוחות הטומאה והרוע ולא יוכלו הבהמות והחיות ושאר מרעין בישין להזיק?

תשובה:

מידת הכעס שבאה מהתגברות הטומאה בעולם ע"י העוונות.

מקורות:

בעל הנתיבות רבי יעקב מליסא זיע"א בספרו אמת ליעקב עמ"ס תענית (ח.), וזה לשונו: וכל המזיקין, הן שבחיות והן שברמשים, הכל הוא בעוה"ר, ואילו נתבטל הכעס מישראל היה נתבטל כל כוחות הטומאה והכעס, לא לבד מאנשים אלא אפילו מבהמות וחיות ורמשים, ולא היה שום מזיק בעולם כלל. וכתב שם במ"ש בנדרים (כב.) ברבי יוחנן דחזי להאי גברא דקטל לחבריה, תמה ואמר "ונתן ה' לך שם לב רגז" (דברים כ"ח, ס"ה) בבבל כתיב. והוא מטעם דבמקום שיש קדושה אין טומאה, וכל המידות הרעות הוא מתגברת כח הטומאה לבוא בעולם, שמזה נצמח כעס וחמדה בעולם. תדע, שבשעה שקיבלו התורה פסק מהם היצר הרע (שבת קמו.). ותגבורת כח הטומאה הוא הכל בגרמת חטאינו. ולא בלבד מתגברת הכעס ושאר מדות רעות אצל האנשים, רק אפילו אצל הבהמות, וראיה לדבר שבימי הגאולה נאמר בישעיה (פרק י"א) "ושעשע יונק על חור פתן", ושם נאמר: "הזאב והארי ירבצו ילדיהן יחדיו". וכל המזיקין, הן שבחיות והן שברמשים, הכל הוא בעוה"ר.

שאלה:

איך יתכן שכל שעיבוד מצרים והגלות בגלל לבן?

תשובה:

לפי שמנע מיעקב לישא מתחילה את רחל ואז היו עומדים ממנה כל י"ב שבטים, וכיון שהיו כולם מאמא אחת לא היו באים לידי קנאה ושנאה, ולא היו באים לידי מכירת יוסף שעיבוד מצרים וגלות החל הזה, שהכל בשביל שנאת חינם.

מקורות:

לקט יושר (ח"א או"ח עמ' קי"ז עניין ב') בשם בעל תה"ד שאמר בדרשתו: לכך קורא על הבכורים ארמי אובד אבי, פירש רש"י: "לבן", וגם התרגום פי' "לבן". ואין לפרש ארמי אובד אבי שלבן הרג את יעקב, אלא הכי פי' לשון "אבד", כמו תעיתי כשה אובד דהוי כמתעתע. הוא התחיל לגרום שיעקב ירד מצרימה. משום דלכתחילה היה עובד ברחל ולא היה בדעתו ליקח את לאה ואז היו י"ב שבטים יוצאים מאשה אחת, ולא היה יוסף נמכר למצרים, משום דעיקר השנאה באה משום שהיו מארבעה אמהות.

"ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר וישק את צאן לבן אחי אמו" (כ"ט י')

איך יעקב הסיר את האבן מעל פי הבאר לפני שנאספו כל הרועים ולא חשש לגזל שישאבו מים יותר לפני שיגיעו כל הרועים?

ראה בזה שלושה תירוצים בספר "אשכול יוסף" עה"ת

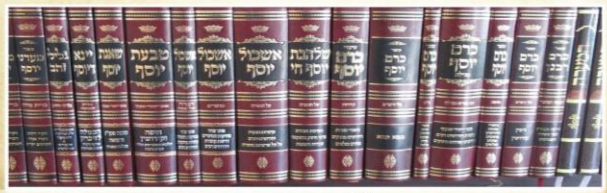
מבצע!

מכון "כרם יוסף"
בהמ"ד למתיקות ועריבות התורה

מבצע אדיר לרגל שבוע הספר
על ספרי המחבר והיוצר
הרה"ג יוסף זוי סימן טוב שליט"א
הביאו ברכה לביתכם:

14 כרכים ב: 450₪ בלבד!
במקום 800 ש"ח

לבירורים והזמנות: 054-84-60008/7

המבצע כולל את 14 הספרים הבאים:

סדרת "אשכול יוסף" (4 כרכים):
עה"ת | מועדים | הגדש"פ | ענייני הרשב"י "המעריה"

סדרת "כרם יוסף" על הש"ס (5 כרכים):
גיטין קידושין | שיעורי כרם יוסף קידושין | בבא בתרא | מגילה | סוטה

סדרת ספרי הרב המחבר בהלכה ובאגדה (5 כרכים):
"טבעת יוסף" חופה וקידושין | "מעדני יוסף" ברית מילה | "שאגת יוסף" סכנה רפואה ופקו"נ | "יינא דיוסף" הסגולה לזיכרון | "גלילי זהב" דרשות - אספקלריא למאורעות התקופה

הביאו ברכה לביתכם

לזכות ידידינו האוזים היקרים והנעימים אוהבי התורה
מלאים מצוות כרימון וריוזם הטוב נודף כאפרסמון
כמר **גדעון ניסים** הי"ו וכמר **אהרן ניסים** הי"ו
אורך ימים ושנות חיים וכבוד אושר ועושר
בריאות איתנה ונהורא מעלייא ושובע שמחות וכט"ס
בכלל הברכות ידי"נ המשתדל ה"ה **שלומי ניסים** הי"ו
מוקדש ומונצח לע"נ הוריהם היקרים:
סאלם אליהו בן **מסעודה** זל, **נורידה** בת **גורג'יה** ע"ה
ניסים בן **נורידה**, **שרה** בת **נורידה**, **ניסים מועלם** בן **סלימה**: זל
מיכאל בן זוהה ז"ל, **זוּ בן רחוה** ז"ל, ת.נ.צ.ב.ה.

שמעו והזי נפשיכם
להאזנה לשיעורי המחבר
הרב **יוסף זוי סימן טוב** שליט"א
מוזכר סדרת "כרם יוסף" על הש"ס וסדרת "אשכול יוסף" עה"ת והמועדים
073-371-8053
לקבלת צינתוק
והאזנה בשידור זוי:
זוי"ג והקש #